

DOI: 10.5281/zenodo.3233365

УДК 351:355.02](477)

*Карпеко Н. М., к.держ.упр., НУЦЗУ, м. Харків,
Домбровський Л. В., Харківський НДЕКЦ МВС України, м. Харків*

*Karpeko N., Ph.D. in Public Administration, Senior Lecturer in the Department of Management and Organization of Activities in the Field of Civil Protection, National University of Civil Protection of Ukraine, Kharkiv,
Dombrovskiy L., Head of the computer-technical research sector in the field of information technologies of Kharkiv scientific research expert-forensic centre of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kharkiv*

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE FORENSIC BRANCH TO ENSURE STATE SECURITY

У статті здійснено вдосконалення організаційного забезпечення експертно-криміналістичної діяльності в Україні в контексті забезпечення державної безпеки. Розроблено методичку організації контролю діяльності експерта з виробництва експертиз у системі єдиної державної експертно-криміналістичної діяльності. Акцентовано увагу на проведенні повторних та додаткових експертиз як на додатковій формі контролю діяльності експерта, що дозволяє керівнику експертно-криміналістичної служби з'ясувати підстави і причини таких дій, оцінити недоліки в роботі експерта.

Ключові слова: *організаційне забезпечення, експертно-криміналістична діяльність, державна безпека, контроль, система, структура.*

The improvement of the organizational support of the expert-forensic activity in Ukraine in the context of state security is provided in the paper. The procedure of the expert's activity control of the expertise in the system of a unified state expert-forensic activity has been developed. The emphasis has been made on conducting the repeated and additional examinations as an additional form of the expert's activity control that allows the head of the expert-forensic service to find out the grounds and reasons for such actions, to evaluate the shortcomings in the work of the expert.

Keywords: *organizational support, expert and criminalist activity, state security, control, system, structure.*

Постановка проблеми. Навряд хто-небудь у сучасній Україні буде заперечувати актуальність теми інновацій. І мова йде не тільки про державно-управлінську сферу, але й про всі інші сфери суспільних відносин:

науки, освіти, медицини, юриспруденції тощо. На підтвердження цієї думки звернемося до Стратегії сталого розвитку «Україна - 2020», у якій становлення й розвиток національної інноваційної системи розвитку суспільства оголошене пріоритетним завданням для нашої країни. Визначення терміна «інновація» безумовно має державно-управлінські аспекти. У словниках спрямованість «інновація» (нововведення) трактується як результат творчої діяльності, спрямованої на розробку, створення й поширення нових видів виробів, технологій, впровадження нових організаційних форм тощо. Однак її сучасне звучання значне збагатилося: створюються «інноваційні освітні програми», проводиться «інноваційна зовнішня політика», ухвалюються «інноваційні рішення» тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблема державного управління розвитком інноваційних криміналістичних теорій і методів для забезпечення державної безпеки й порядку, процесу розслідування злочинів, розглядалася українськими вченими [1, 2, 3, 4].

Постановка завдання. Метою статті є аналіз інноваційний розвиток криміналістичної галузі для забезпечення державної безпеки.

Виклад основного матеріалу. У широкому змісті «інновація» – використовується в тій або іншій сфері суспільства як результат інтелектуальної (науково-технічної) діяльності, спрямованої на вдосконалення процесу діяльності або його результатів. Стосовно до криміналістики термін «інновація» – не просто гра слів або використання модного терміна. Однієї з основних завдань науки криміналістики є створення й застосування відповідних засобів, методів розкриття й розслідування злочинів, установлення дійсних обставин справи для забезпечення державної безпеки і охорони громадського порядку. Для того щоб бути адекватної сучасним загрозам, криміналістика інтегрує й синтезує в собі останні досягнення науки й техніки. Сьогодні у своїх цілях вона здійснює активну «інноваційну» діяльність: успішно розробляє, впроваджує й використовує новітні інформаційні й наукомісткі технології, різного роду інтелектуальні системи, нанотехнології й інше. Щоб осмислити інноваційний характер розвитку криміналістики на сучасному етапі, необхідно звернутися до розгляду одного з її законів – прискоренню темпів розвитку криміналістики під впливом науково-технічного прогресу. Як відомо, науково-технічний прогрес є одним з основних факторів, що обумовили у свій час виникнення криміналістики як науки і її подальший активний розвиток для забезпечення державної безпеки. Саме швидке науково-технічне і бурхливе промисловезростання, що поклало початок професійній, а надалі – організованій злочинності, послужило поштовхом для створення галузі знання – криміналістики, здатної протистояти злочинності нової якості [3]. Усвідомлена суспільством необхідність наукового обґрунтування системи заходів щодо розкриття й розслідуванню злочинів, їх наробітку й практичної реалізації завжди бу-

ло і залишається залежною від досягнень науково-технічного прогресу. Без їхнього обліку, як указував А.І. Вінберг, «неможливо було б правильно зрозуміти сутність криміналістики, службовою роллю якої є впровадження в карне судочинствосучасних можливостей науки й техніки для завдань розкриття й розслідування злочинів для забезпечення державної безпеки» . Тенденціям і перспективам розвитку вітчизняної криміналістики під впливом науково-технічного прогресу багато уваги приділене в роботах Р.С. Белкіна, який як прояви наслідків науково-технічного прогресу виділяв прискорення темпів розвитку науки криміналістики, викликане зростаючим обсягом фундаментальних і прикладних досліджень, прискореним розвитком тих галузей знань, дані яких використовуються в криміналістиці . Як відомо, криміналістика єдина із усіх юридичних дисциплін найтіснішим образом пов'язана із природними й технічними науками, досягнення яких генеруються в криміналістиці й разом з тим виступають головним джерелом і засобом розвитку криміналістичної техніки як засобу формування державної безпеки. Саме природні й технічні науки завжди були пріоритетним напрямком для державної політики країни [3, с. 78].

На сьогоднішній день у сучасній Україні протиріччя процесу формування нових соціально-економічних ринкових відносин укупі з новим витком світового науково-технічного прогресу привели до зростання кількісних і якісних показників злочинності, а також негативних тенденцій у її динаміці й структурі: професіоналізації, інтелектуалізації, об'єднанню антигромадських сил у злочинні групи й співтовариства, появи нових видів злочинів тощо. Усе це поставило перед вітчизняною криміналістикою настійне соціальне замовлення на пошук адекватних кримінальної ситуації засобів, рішень і методів, що дозволили б приборкати злочинність . Однак науково-технічний прогрес, породжуючи протиріччя, надає й можливість для їхнього вирішення у безпосередньому взаємозв'язку з досягненнями науки й техніки. Тільки таким шляхом необхідно діяти з метою забезпечення безпеки держави, суспільства, кожної людини. Долаючи наслідку серйозного економічного спаду перехідного періоду, сучасна політика нашої держави направляє зусилля на акумуляцію самих передових досягнень природничих наук, стимулювання розвитку фундаментальних, пошукових і прикладних досліджень, створення високотехнологічного сектору економіки, відновлення й модернізацію виробництва. Відповідним чином це відбивається на стані й розвитку криміналістики. Інтегруючи новітні досягнення науки й техніки, криміналістика створює для правоохоронних органів відповідні до сучасних загроз інноваційні засоби, прийоми й методи боротьби зі злочинністю. На наш погляд, можна виділити три основні напрямки державного інноваційного розвитку криміналістики на сучасному етапі: По-перше, використання принципово нових матеріалів, розробка й впровад-

ження нових технологій і рішень. Дана тенденція характерна, в основному, для розвитку криміналістичних експертних досліджень. Так, наприклад, вітчизняні експерти-криміналісти досягли значних успіхів у дослідженні різних об'єктів біологічного, синтетичного й іншого походження. В останні десятиліття в експертній практиці усе ширше стали використовуватися атомно-абсорбційний аналіз, лазерний мікроаналіз і інші наукомісткі високоточні методи. Більше того, у практику виробництва експертиз впроваджуються нанотехнології. Нанотехнології проголошені фундаментом науково-технічної революції в XXI в., одним з найбільш перспективних і затребуваних напрямків науки, технологій і промисловості, а формування національної наноіндустрії оголошено найважливішим пріоритетним стратегічним напрямком для країни. З використанням нанотехнологій відкриваються принципово нові можливості й для вирішення експертних завдань. Так, наприклад, для потреб криміналістики було адаптовано фізико-аналітичне встаткування, створене на підприємствах вітчизняної космічної мікроелектроніки, спектрометри для особливо точного аналізу твердих тіл методами іонної, електронної й фотонної спектроскопії.

Дані спектрометри відрізняються незначністю аналізованої ділянки, здатні вловити товщину аналізованого шару до 1 атома з виявленням усіх видів атомів в об'єкті з невідомим складом. Аналіз проводиться послідовним видаленням з поверхні матеріалу атомних шарів з оголенням наступних. Відповідно, обсяг доказової інформації багаторазово збільшується [4]. Крім того, для забезпечення наочності й переконливості зробленого експертного дослідження з результатів аналізу можна побудувати тривимірну картину розподілу атомів потрібного типу. Для використання даного встаткування в криміналістичних цілях були розроблені методики підготовки зразків і виробництва досліджень, що забезпечують надійне збереження вихідної інформації про сліди, а також інших індивідуальних особливостей досліджуваних об'єктів. Як указують автори, з їхньою допомогою був проведений ряд криміналістичних експертиз по декільком десяткам кримінальних справ. Таким чином, були вирішені різні криміналістичні завдання, що раніше вважалися нерозв'язними через відсутність апаратури й методик її застосування в експертній практиці. Іншим прикладом використання нанотехнологій у криміналістичних цілях є розробка нових методів, що розширюють можливості ідентифікації людини при проведенні генотипоскопічній експертизі. Розробка біочипу, що дозволяє встановити особистість суб'єкта за мізерно малимикількостями ДНК із імовірністю 99,6 %, дозволяє сьогодні проводити ідентифікацію осіб при виявленні на місці події, скажемо, зім'ятої в руці серветки або недокурка сигарети з малою кількістю слини, що було неможливе раніше. Таким чином, експерти-криміналісти створюють теоретичний фундамент для перспективної роз-

робки, впровадження й використання «інноваційних продуктів» – різних методик з використання нанотехнологій при розслідуванні злочинів. Наступний напрямок інноваційного розвитку криміналістики можна простежити у зв'язку із впровадженням різного роду інноваційних технологій у виробництво слідчих дій.

Науково-технічна складова сучасних криміналістичних технологій особливо активно реалізується при проведенні оглядів. У діяльності органів досудового наслідку впроваджені комбіновані комплекти науково-технічних засобів: уніфікований комплект слідчого; комплект пошукових засобів слідчого; комплект науково-технічних засобів для огляду місця пожежі; комплект науково-технічних засобів для огляду вибухових обладнань і місця вибуху; комплект науково-технічних засобів для роботи з мікрооб'єктами [1, с.14]. Використання тепловізорів при проведенні оглядів місця події й обшуків дозволяє робити пошук потерпілих, слідів їх перебування на великих територіях за залишковими термічними властивостями і т.д. Широке застосування одержали комплекти вилучення запахових слідів набори, що представляють собою, герметично укупорення судин, мікронасосів, що абсорбують матеріали і т.д. . Третій напрямок інноваційного розвитку сучасної криміналістики пов'язано з активним впровадженням інформаційних технологій у діяльність правоохоронних органів. Проблема інформатизації й алгоритмізації діяльності слідчого вивчається уже давно. Криміналістичні технології при оглядах місць подій – це безперервний процес використання комплексу сучасних науково-технічних засобів і методів, тактико-криміналістичних прийомів в умовах дефіциту часу, необхідності вирішення значної кількості складних розумових завдань при крайній недостатності інформації про подію злочину. Тому ведеться розробка й оснащення слідчого новітніми інформаційними технологіями (включаючи АРМ слідчого; комп'ютерні комплекси одержання криміналістично - значимої інформації; оснащення слідчого локальними й периферичними мережами з усіма учасниками процесу розслідування з використанням можливостей Єдиної телекомунікаційної системи). В експертній же практиці досить давно застосовуються кількісні автоматизовані математико-кібернетичні методи й методики. Вони спрямовані на подолання суб'єктивізму, на підвищення вірогідності експертних висновків незалежно від індивідуальних особливостей суб'єкта. Наприклад, у судовому почеркознавстві кількісні автоматизовані методи розроблені, впроваджені в практику й успішно застосовуються при проведенні експертних досліджень для вирішення різних завдань стосовно практично до кожного почеркового об'єкту. Однак принципово інші можливості відкриває використання «інтелектуальної системи» [2, с. 115].

Апробація даної методики показала досить високі результати при встановленні виконавця рукописи, його статі й вік. Розробка й викори-

стання в практиці виробництва не тільки почеркознавчої, але й будь-якої іншої експертизи таких «інтелектуальних систем» дозволить усунути суб'єктивізм експертної оцінки, що підвищить вірогідність експертного висновку як джерела доказів у справі й буде в цілому сприяти вирішенню основних завдань судочинства.

Виділені нами напрямку інноваційного розвитку ні в якій мірі не вичерпують можливості застосування інноваційних технологій у криміналістиці. Розробка й впровадження криміналістичних інноваційних продуктів ведеться й по інших напрямках криміналістичного забезпечення попереднього розслідування й судочинства. Перерахування створених принципово нових або вдосконалених засобів, прийомів, методів і методик – «інноваційних продуктів», застосовуваних у криміналістиці, розроблених і впроваджених у практику за всю історію її розвитку, складе багатотомне видання. Більше того, завдяки потужному впливу науково-технічного прогресу весь поступальний розвиток криміналістики являє собою інноваційну діяльність по створенню різного роду «інноваційних продуктів». Сучасний стан інноваційної діяльності в криміналістиці демонструє щорічна міжнародна виставка, що показує все різноманіття сучасних криміналістичних засобів, що забезпечують проведення слідчих дій і безпеку співробітників правоохоронних органів.

Слід відзначити, що застосування криміналістичних інноваційних продуктів повинне відповідати ряду умов. Допустимість використання є основним принципом застосування всіх криміналістичних розробок у судочинстві. Використання інноваційного продукту припустиме, якщо при цьому не порушуються права й законні інтереси громадян, моральні, етичні норми. При застосуванні необхідно забезпечити схоронність джерел доказової інформації: слідів і предметів – речовинних доказів, а також відсутність викривлень фіксованої або аналізованої інформації. Наступною обов'язковою умовою є забезпечення гарантій наукової заможності й надійності криміналістичних інноваційних продуктів, тобто сам продукт і правила його застосування повинні базуватися на строго наукових даних, пройти апробацію, у необхідних випадках – сертифікацію й бути рекомендованими до практичного використання. Кваліфіковане застосування криміналістичних інноваційних продуктів повинне здійснюватися відповідними спеціальними суб'єктами (слідчим, суддею, фахівцем, експертом, оперативними співробітниками). Це зобов'язує останніх досконало знати й правильно використовувати дані криміналістичні інноваційні продукти, забезпечуючи при цьому об'єктивність і багатосторонність професійної діяльності з розкриття й розслідування злочинів.

Висновки. Таким чином, до обов'язкових умов ставляться безпека використання й ефективність застосування інноваційних технологій у

криміналістиці. У зв'язку з тим, що сфера застосування криміналістичних інноваційних продуктів – це діяльність правоохоронних органів на попередньому й судовому наслідку, необхідним є обов'язкове відбиття умов, порядку й результатів застосування в процесуальних документах (у протоколах слідчих (судових) дій, висновках експертів та ін.). Цим засвідчує сам факт використання даних продуктів, забезпечується оцінка отриманої з їхньою допомогою доказової інформації, створюються умови для її всебічної перевірки. Вважаємо, що створення й впровадження криміналістичних інноваційних продуктів слід оголосити однією із пріоритетних завдань криміналістики на сучасному етапі. У зв'язку з цим певного перегляду вимагають і окремі науковознавчі положення. Розробка даної тематики представляється нам досить актуальною й значимою як у теоретичному, так і практичному аспекті для забезпечення державної безпеки, тому що тільки через криміналістику правозастосовна діяльність може бути насичена інноваційними продуктами й технологіями. У зв'язку з викладеним, престиж і значення криміналістики в ряді базових юридичних дисциплін на сучасному етапі повинні неухильно підвищуватися.

Список використаних джерел:

1. Волкова А. Е. Формування і використання інформаційно-довідкових колекцій Експертної служби МВС України. Запоріжжя, 2012. 20 с.
2. Захаров В. П. Проблеми інформаційного забезпечення правоохоронних структур. Львів, 2007. 372 с.
3. Крылов В. В. Современная криминалистика. Правовая информатика и кибернетика. М : ЛексЭст, 2007. 288 с.
4. Ищенко П. П. Понятие и структура информационного обеспечения следственной деятельности. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2008. № 5. Ч.1. С. 3–12.

References:

1. Volkova, A.E. *Formation and use of information and reference collections of the Expert Service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine [Formuvannya i vykorystannya informatsiyno-dovidkovykh kolektsiy Ekspertnoyi sluzhby MVS Ukrayiny]*. Zaporozhye, 2012. Print.
2. Zakharov, V.P. *Problems of informational support of law-enforcement structures [Problemy informatsiynoho zabezpechennya pravookhoronnykh struktur]*. Lviv, 2007. Print.
3. Krylov, V.V. *Modern forensics. Legal Informatics and Cybernetics [Sovremennaya kriminalistika. Pravovaya informatika i kibernetika]*. M: LexEst, 2007. Print.
4. Ishchenko, P.P. "Understood and structure of information support of investigative activities [Ponyatoye y struktura ynformatsyonnoho obespechenyya sledstvennoy deyatelnosti]." *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni. E.O. Didorenka* 5 (1) (2008): 3-12. Print.